

Motion till riksdagen 2025/26:324

av **Andrea Andersson Tay m.fl. (V)**

Några miljöfrågor

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut.....	2
1 Motivering	2
2 Sverige bör anta tydliga mål för att nå cirkulär ekonomi och hållbar resursanvändning.....	3
3 Inför tidsbegränsade tillstånd för verksamheter som har påverkan på våra miljömål....	3
4 Skärp EU:s regler för kemikalier.....	4
5 PFAS.....	4
6 Stärk kemikalietillsynen av PFAS och andra hälsoskadliga kemikalier	6

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på tidssatta och mätbara nationella mål för omställning till cirkulär ekonomi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör anta mål om minst 75 procents minskning av det svenska materialfotavtrycket till år 2050 och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag innebärande att tidsbegränsade tillstånd för miljöfarlig verksamhet införs för verksamheter som inte har försumbar påverkan på våra miljömål och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav på förändringar av Reach och övrigt kemikalier regelverk inom EU och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen på EU-nivå ska verka för att det förslag om kraftig begränsning av alla PFAS som lagts fram av Kemikalieinspektionen tillsammans med andra europeiska myndigheter genomförs i sin helhet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på tydligare lagstiftning gällande ansvar när personer utsätts för höga halter av hälsoskadliga kemikalier, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på handlingsplan för hur Sverige genom nationella åtgärder kan påskynda utfasning av PFAS samt sanering av PFAS i mark och vatten och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att statliga bolag och myndigheter ges i uppdrag att intensifiera arbetet med att sanera områden förorenade av PFAS och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i närtid bör återkomma med förslag på finansiering för att stärka den offentliga tillsynen i syfte att minska spridningen av hälsoskadliga kemikalier och tillkännager detta för regeringen.

1 Motivering

Motionen innehåller förslag på åtgärder för att minska de negativa effekterna av PFAS för människor och miljö samt andra förslag på åtgärder för att Sverige ska nå nationella mål och åtaganden globalt och inom EU inom klimat- och miljöområdet.

2 Sverige bör anta tydliga mål för att nå cirkulär ekonomi och hållbar resursanvändning

Många kommuner arbetar aktivt för att öka återbruket av t.ex. datorer och möbler. De som kommit längst i detta arbete är de kommuner som satt tydliga mål. Flera länder har även satt upp nationella mål. Nederländerna har antagit en målsättning om att till 2030 halvera konsumtionen av nya material. Finland har sedan några år tillbaka ett program för omställning till cirkulär ekonomi med tydliga och mätbara mål. Vänsterpartiet anser att även Sverige bör anta konkreta mål för att återbruka material och produkter samt förlänga livslängden på högkvalitativa produkter. Våra klimatmål behöver snarast kompletteras med dessa återbruksmål för att tydligare styra ekonomin mot ökad cirkularitet.

Regeringen bör återkomma med förslag på tidsatta och mätbara nationella mål för omställning till cirkulär ekonomi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

År 2022 presenterades för första gången en kartläggning av hur cirkulär Sveriges ekonomi är. Generellt brukar Sverige placera sig relativt högt i denna typ av rapporter som jämför hållbarhet mellan länder i form av index. I rapporten The Circularity Gap Report Sweden (2022) visar analyser av hur Sverige konsumerar material (alltifrån livsmedelsvaror och konsumtionsvanor till bostäder och mobilitet) att Sverige endast är cirkulärt till 3,4 procent. Det globala genomsnittet ligger på 8,6 procent. När det kommer till resursutvinning och resursanvändning visar det sig att Sverige hör till de länder som ligger lägst i undersökningen. Sverige har 0,13 procent av världens befolkning men använder 3 procent av världens resurser.

Enligt en rapport från det tyska naturvårdsverket (2018) behöver materialfotavtrycket hållas inom gränsen 5–8 ton/capita och år till år 2050. Sverige förbrukar cirka 25 ton per person och år för närvarande. För Sveriges del innebär det att vårt materialfotavtryck behöver minska med 70–80 procent till år 2050 för att vi ska kunna hålla oss inom den planetära gränsen för hållbar resursanvändning.

Sverige bör anta mål om minst 75 procents minskning av det svenska materialfotavtrycket till år 2050. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Vänsterpartiets motion Cirkulär ekonomi (2023/24:438) har vi lagt en rad ytterligare förslag för en cirkulär ekonomi.

3 Inför tidsbegränsade tillstånd för verksamheter som har påverkan på våra miljömål

Många industrier har i dag miljötillstånd på obegränsad tid trots att verksamheten genom t.ex. utsläpp kan påverka både luft och vatten negativt. När miljöbalken antogs var det meningen att tidsbegränsade tillstånd i stor utsträckning skulle tillämpas när stora verksamheter hade stor miljöpåverkan. På så sätt kan man när nytt tillstånd ska prövas (när det gamla tillståndet gått ut) för verksamheten samtidigt kräva att man använder modern miljöteknik (om det är ekonomiskt rimligt) som inte fanns när tillståndet ursprungligen gavs. Vänsterpartiet anser att normen bör vara att det är tidsbegränsade tillstånd som ges vid en prövning, vilket det är i många andra länder.

Regeringen bör återkomma med förslag innebärande att tidsbegränsade tillstånd för miljöfarlig verksamhet införs för verksamheter som inte har försumbar påverkan på våra miljömål. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I Vänsterpartiets följdmotion 2023/24:2911 på regeringens proposition 2023/24:152 Steg på vägen mot en mer effektiv miljöprövning har vi lagt ytterligare förslag för att stärka miljöskyddet.

4 Skärp EU:s regler för kemikalier

EU-kommissionen antog 2020 en kemikaliestrategi som syftar till att förbättra skyddet för hälsa och miljö samt främja innovation av säkra och hållbara kemikalier. Strategin innehåller en lång rad planerade åtgärder och vilar på två principer: att skadliga kemikalier hellre ska begränsas redan på designstadiet än kontrolleras när de är ute på marknaden samt att generella förbud ska införas mot de farligaste kemikalierna och att undantag endast ska tillåtas för tillämpningar där de är nödvändiga för att samhället ska fungera eller för skydd av hälsa och säkerhet.

Det är nu viktigt att den höga ambitionsnivån i kemikaliestrategin omsätts i lagstiftning. Framför allt EU:s kemikalielagstiftning Reach är i stort behov av förändringar för att förbättra hanteringen av kemikalier inom EU. En uppdatering av Reach har varit aviserad av kommissionen sedan länge, men har skjutits upp efter påtryckningar från kemikalieindustrin. Det är av yttersta vikt att revideringen av Reach genomförs så snabbt som möjligt och att arbetet präglas av en hög ambitionsnivå.

Vänsterpartiet anser att Sverige måste verka för att skärpa lagstiftningen på en rad områden. Den bör exempelvis revideras så att barns hälsa sätts i första rummet, och hormonstörande ämnen ska regleras hårdare. EU:s ambition att ersätta miljöskadliga kemikalier med mindre farliga bör stärkas genom högre krav på producenterna. Nanomaterial och polymerer bör i större utsträckning införlivas i Reach. Högre krav behöver ställas på studier av lågvolyämnerna innan godkännande. EU:s kemikalielagstiftning bör även stärka regelverket för att beakta och förhindra miljö- och hälsofarliga effekter som uppstår genom kombination av kemikalier (den s.k. cocktail-effekten). I dag finns en praxis för att reglera kemikalier gruppvis, så att kemikalier med samma eller liknande egenskaper automatiskt går under samma reglering, och detta bör tillämpas i större utsträckning. Beslutsprocesserna i Reach för tillståndsprövning och begränsningar måste snabbas på avsevärt. EU:s kemikalieregelverk måste ställa krav på att information om kemikalieinnehåll i varor finns tillgänglig och är begriplig, inte minst för att underlätta för konsumenter och företag att undvika skadliga kemikalier så länge de finns kvar på marknaden. Lagstiftningen måste också ställa högre krav på tillsyn av importerade produkter.

Vad som ovan anförts om krav på förändringar av Reach och övrigt kemikalieregulering inom EU bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 PFAS

Per- och polyfluorerade alkylsubstanser (PFAS) återfinns i dag nästan överallt i miljön. Ämnena har använts sedan 1950-talet och förekommer i en mängd olika produkter, bl.a.

textilier, pappersförpackningar, kosmetika, mobiltelefoner och brandskum. PFAS kallas också för evighetskemikalier, eftersom de inte bryts ned i naturen. De kan också sprida sig långa sträckor via luft och vatten och finns därför i dag över hela jorden. Vi vet att en rad PFAS är reproduktionsstörande och flera misstänks vara cancerframkallande för människor. Tusentals olika ämnen tillhör gruppen PFAS och för de allra flesta saknas kunskap om hälsoeffekterna, men det finns skäl att tro att alla är skadliga.

Inom kemikalieindustrin har riskerna med PFAS länge varit kända, men producenter valde att inte offentliggöra denna information och dra tillbaka ämnena. Istället fortsatte de tillverka dem i allt större mängder som därmed har kunnat spridas i miljön och till människor genom vattnet vi dricker, maten vi äter och de saker vi omger oss med. Att det har kunnat ske är en skandal och ett bevis på att dagens kemikalielagstiftning inte fungerar och måste skärpas.

Det kommer att ta lång tid att bli av med de PFAS-föreningar som redan finns i miljön, men det är av yttersta vikt att vi så snabbt som möjligt förbjuder dessa ämnen så att situationen inte förvärras ytterligare. Kemikalieinspektionen har tillsammans med kemikaliemyndigheter i fyra andra europeiska länder tagit fram ett förslag som kraftigt skulle begränsa användningen av alla PFAS inom EU. Enligt förslaget ska ämnena bara få användas när det är nödvändigt för hälsa och säkerhet, eller där det är kritiskt för samhället och alternativ saknas. Förslaget behandlas nu inom EU och beslut inväntas sedan av kommissionen och EU:s medlemsländer. Vänsterpartiet välkomnar förslaget och vill att det genomförs snarast utan att urvattnas. Nu kommer dock oroande signaler från EU-kommissionen om att det förslag som kommer att läggas fram bara kommer att omfatta en bråkdel av PFAS-användningen. Vi kräver att den svenska regeringen står upp för Kemikalieinspektionens ursprungliga förslag.

Regeringen ska på EU-nivå verka för att det förslag om kraftig begränsning av alla PFAS som lagts fram av Kemikalieinspektionen tillsammans med andra europeiska myndigheter genomförs i sin helhet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Den plats i Sverige som hittills har drabbats värst av PFAS-föreningar är orten Kallinge i Ronneby kommun. Källan till utsläppet är Försvarsmaktens brandövningsplats på flygflottiljen F 17, där brandskum innehållande PFAS användes under lång tid. Kemikalierna spred sig sedan till dricksvattnet. De PFAS-halter som har uppmätts i blodet på invånarna i Kallinge är bland de högsta i världen. Forskning om vilken hälsopåverkan detta har haft och kommer att få pågå, men hittills har man kunnat konstatera ökad förekomst av bl.a. njurcancer och förhöjda kolesterolnivåer. En grupp invånare driver sedan flera år en rättsprocess där de kräver skadestånd av det kommunala vattenbolaget Ronneby Miljö & Teknik. Trots att det är känt att Försvarsmakten orsakade föreningen måste invånarna av juridiska skäl vända sig till vattenbolaget med sina skadeståndskrav. Det är inte acceptabelt att drabbade människor tvingas ta till långa och kostsamma rättsprocesser för att begära kompensation. Regeringen bör därför återkomma med förslag på tydligare lagstiftning.

Regeringen bör återkomma med förslag på tydligare lagstiftning gällande ansvar när personer utsätts för höga halter av hälsoskadliga kemikalier. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Användningen av PFAS har resulterat i att vi i vår vardag överallt exponeras för dessa farliga ämnen såväl genom dricksvatten och livsmedel som genom produkter som kosmetika och kläder. Det är ett politiskt ansvar att införa lagstiftning som förhindrar fortsatt produktion och försäljning av denna grupp skadliga kemikalier. Det är även ett

politiskt ansvar att bromsa spridningen av dessa kemikalier genom stärkt tillsyn av varor och sanering av PFAS-förorenade områden.

Vi ser därför med stor oro på att regeringens neddragning av anslag till Kemikalieinspektionen i budgetpropositionen för 2025 ger försämrad tillsyn för att hejda spridningen av PFAS och andra hälsoskadliga kemikalier. Även Naturvårdsverket har ansvar för arbetet mot spridning av kemikalier såsom PFAS, exempelvis gällande förorenade områden och miljöövervakning, ett arbete som sannolikt försvåras av att myndigheten för ett år sedan tvingades varsla tio procent av personalen.

Vänsterpartiet föreslår riksdagen att ställa sig bakom nedanstående förslag på åtgärder, som vi tidigare även lyft genom initiativ i miljö- och jordbruksutskottet 2025, för att minska spridningen av PFAS och andra hälsoskadliga kemikalier.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på handlingsplan för hur Sverige genom nationella åtgärder kan påskynda utfasning av PFAS samt sanering av PFAS i mark och vatten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen tillkänna.

Regeringen bör tillse att statliga bolag och myndigheter ges i uppdrag att intensifiera arbetet med att sanera områden förorenade av PFAS. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen tillkänna.

6 Stärk kemikalielltillsynen av PFAS och andra hälsoskadliga kemikalier

På senare tid har vi sett en kraftig ökning av privatimporterade varor från kinesiska bolag, vars produkter inte uppfyller svenska krav på produktsäkerhet avseende exempelvis kemikalieinnehåll. Både klimat- och miljöministern och bistånds- och utrikeshandelsministern har aviserat åtgärder för att stävja dessa importörer och vi hoppas att de realiserar omgående. I väntan på att så sker är det dock av största vikt att Kemikalieinspektionen trappar upp sin tillsyn mot dessa bolags produkter för att skydda allmänheten och öka kännedomen om riskerna.

Regeringen bör i närtid återkomma med förslag på finansiering för att stärka den offentliga tillsynen i syfte att minska spridningen av hälsoskadliga kemikalier. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen tillkänna.

I Vänsterpartiets motion Vardag fri från skadliga kemikalier (2023/24:991) har vi lagt ytterligare förslag för att minska spridningen av farliga kemikalier.

Andrea Andersson Tay (V)

Kajsa Fredholm (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Ilona Szatmári Waldau (V)

Ida Gabrielsson (V)

Birger Lahti (V)

Malin Östh (V)